



**PROGRAMMA VAN MAATREGELEN BIJ
ARCHEBO-RAPPORT 2017K336**

PROGRAMMA VAN MAATREGELEN HASSELT - RIDDERSTRAAT

J. CLAESEN, B. VAN GENECHTEN, G. VERBELEN,
E. DIRIX, A. SYS, E. AUDENAERT
& K. BROUCKAERT

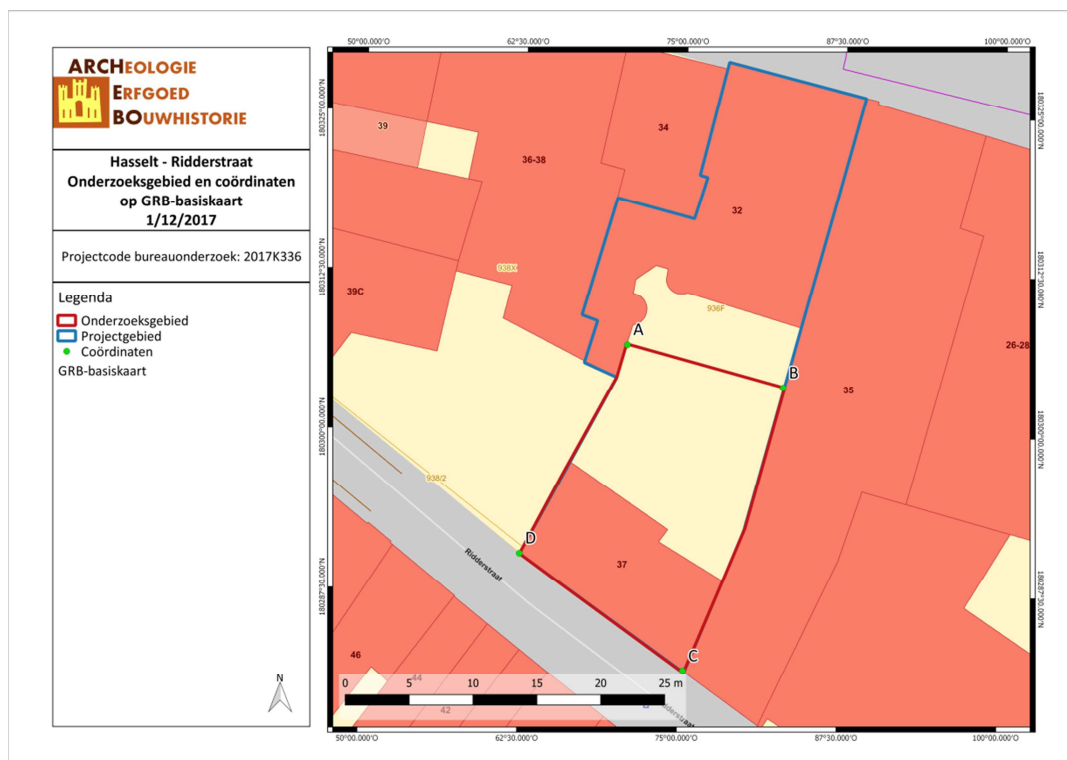
DECEMBER 2017

PROJECTCODE BUREAUONDERZOEK 2017k336

1 ALGEMEEN

Administratieve gegevens / Technische Fiche

Onderzoek:	Programma van maatregelen. Hasselt - Ridderstraat	
Naam & adres initiatiefnemer:	HVC Architecten Thonissenlaan 61 3500 Hasselt	
Opdrachtnemer:	ARCHEBO bvba Merelnest 5 3470 Kortenaken	
Projectleiding:	Jan Claesen	
Erkend archeoloog:	OE/ERK/Archeoloog/2015/00014	
Locatie:	Provincie Limburg, Hasselt, Ridderstraat 37	
Coördinaten :	A	X 217870.657 Y 180306.831
	B	X 217882.893 Y 180303.668
	C	X 217875.402 Y 180281.360
	D	X 217862.472 Y 180290.405
Kadastrale percelen:	Hasselt, Afdeling 1, Sectie H, (deel) 936f	



2 PROGRAMMA VAN MAATREGELEN

Het programma van maatregelen geeft een gemotiveerd advies over het al dan niet moeten nemen van maatregelen voor de omgang met archeologisch erfgoed bij bodemingrepen. Het beschrijft de aard van deze maatregelen en de uitvoeringswijze van de eventuele maatregelen.

Gemotiveerd advies

Het gemotiveerd advies is gebaseerd op het verslag van resultaten van het vooronderzoek (projectcode 2016/049). De vaststellingen over de aan- of afwezigheid van archeologische sites en hun aard worden geconfronteerd met de door de initiatiefnemer voorgenomen bodemingrepen. Op basis van deze confrontatie motiveert het advies of er maatregelen nodig zijn, welke deze zijn, en wat hun uitvoeringswijze is.

Het uitgevoerde vooronderzoek is volledig. Alle relevante beschikbare bronnen zijn geraadpleegd. Tot op heden werd enkel een bureauonderzoek uitgevoerd.

Het terrein is gedeeltelijk in gebruik als parkeerterrein en tuin voor het herenhuis aan de Havermarkt 32. Het betreft een uitgesteld onderzoek aangezien het bestaand bijgebouw gesloopt moet worden. De bestaande verharding moet eveneens eerst uitgebroken worden. Het archeologisch bodemonderzoek kan pas aanvangen na het afronden van de afbraakwerken (zie randvoorwaarden).

Het bureauonderzoek toonde aan dat het terrein continu onder bebouwing is geweest. Aan de hand van de kaartmateriaal konden we achterhalen dat er binnen het projectgebied gebouwen stonden vanaf de 18^{de} eeuw tot nu. Historische interpretatie van het gebied concludeert dat bebouwing reeds mogelijk kan geweest zijn vanaf de 14de eeuw. Mutatieschetsen van het Kadasterarchief Hasselt geven meer informatie over de voormalige bebouwing op het onderzoeksgebied. De Ferrariskaart (1777) toont nog bebouwing maar deze verdwijnt op het primitief kadasterplan (1830-1834). Het onderzoeksgebied blijft onbebouwd tot 1857. Een bijgebouw verschijnt samen met het herenhuis op de mutatieschetsen van 1916. De kronieken beschrijven echter de bouw reeds in 1913. Dit bijgebouw houdt stand tot ongeveer 1948. De mutatieschets voor dat jaar toont een nieuw bijgebouw op quasi dezelfde locatie maar het is groter in omvang. Het betreft het huidige gebouw. Het terrein is gekarteerd als OB (onder bebouwing).

Omwille van de bestaande bebouwing en verharding is veldkartering niet nuttig. Verder is de mogelijke aanwezigheid van archeologische sporen en archeologische vondsten op het terrein niet van die aard dat geofysisch onderzoek de aan- of afwezigheid van een waardevolle archeologische site kan bevestigen of uitsluiten.

Landschappelijk booronderzoek is in dit geval niet aangewezen. Momenteel is 40% van het projectgebied verhard, 40% is bebouwd en de overige 20% is groene zone. Booronderzoek op de verharde en bebouwde delen van het terrein is daarom niet mogelijk. Ook geeft een landschappelijk bodemonderzoek geen verder inzicht in de mogelijke bodemprofielopbouw. Het bodemprofiel kan beter bestudeerd worden aan de hand van proefputten.

Er wordt aangewezen om in eerste instantie een **proefputtenonderzoek** uit te voeren, specifiek voor sites met complexe verticale stratigrafie. Bij sites met complexe verticale stratigrafie zijn proefputten het uitgangspunt, en vormen **proefsleuven** een aanvulling wanneer onvoldoende horizontaal ruimtelijk inzicht bestaat.

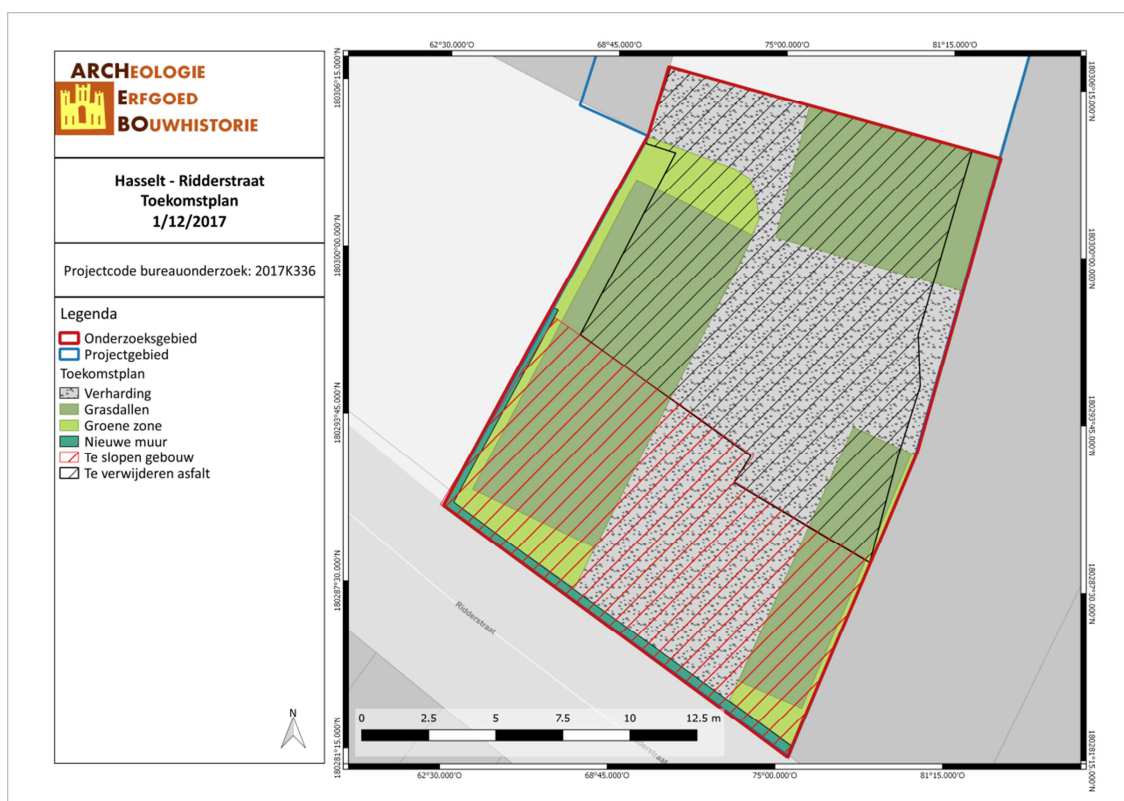
Indien in of nabij het onderzochte gebied **historische bebouwing** aanwezig is die relevante informatie bevat voor het onderzochte gebied, wordt een fotografische registratie van deze historische bebouwing uitgevoerd. Er worden zowel overzichtsfoto's gemaakt als detailfoto's van relevante gebouwonderdelen.

Indien er tijdens het proefputtenonderzoek archeologische waardevolle sporen worden aangetroffen, kan dit onderzoek gevolgd worden door een eventuele **opgraving**.

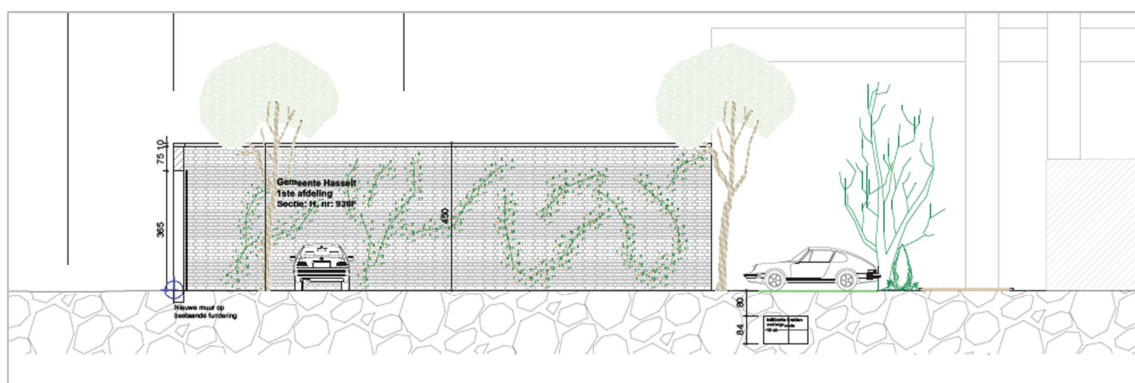
Aanleiding van het vooronderzoek

Naar aanleiding van een stedenbouwkundige aanvraag heeft ARCHEBO bvba een archeologienota opgemaakt voor de sloop van het bestaande gebouw en de bouw van een nieuwe muur en aanleg van parkeerplaatsen. De opdrachtgever plant de heraanleg van de parking/tuingedeelte van het perceel aan de Ridderstraat te Hasselt. Het bestaand gebouw wordt gesloopt en vervangen door een doorlopende muur met poort. De parkeerplaatsen worden aangelegd in grasbeton en een beperkte groene zone. De ruimte tussenin wordt opnieuw verhard (maximale bodemverstoring van 20 à 30 cm).

Een bijkomende regenwaterput en ondergronds bekken worden eveneens voorzien. Het bekken zal geplaatst worden op een diepte van ca. 160cm. Met de bufferafstand voor de archeologie erbij gerekend, komt dit neer op een diepte van ca. 190cm (ca. 37,6 TAW). Het onderzoeksgebied omvat circa 301,24m².



Figuur 2: Situering van het projectgebied op Toekomstplan (ARCHEBO bvba, 2017)



Figuur 3: Terreinprofiel nieuwe toestand (HVC Architecten, 2/11/2017)



gezien de locatie van de eerste nederzetting. Mutatieschetsen van het Kadasterarchief Hasselt geven meer informatie over de voormalige bebouwing op het onderzoeksgebied. De Ferrariskaart (1777) toont nog bebouwing maar deze verdwijnt op het primitief kadasterplan (1830-1834). Het onderzoeksgebied blijft onbebouwd tot 1857. Een bijgebouw verschijnt samen met het herenhuis op de mutatieschetsen van 1916. De kronieken beschrijven echter de bouw reeds in 1913. Dit bijgebouw houdt stand tot ongeveer 1948. De mutatieschets voor dat jaar toont een nieuw bijgebouw op quasi dezelfde locatie maar het is groter in omvang. Het betreft het huidige gebouw. Historisch gezien kunnen we voor het projectgebied spreken van een tot nu toe hoge densiteit aan bebouwing.

Het projectgebied bevindt zich in de dicht omgeving van de voormalige stadswallen (CAI-locatie 207116) met in het noordwesten de Kuringerpoort (CAI-locatie 207117) en ten zuidoosten de Sint-Truiderpoort (CAI-locatie 207120). In 1845 werden de oude wallen omgevormd tot de huidige promenade. Meer ten noordoosten van het onderzoeksgebied bevinden zich nog een viertal CAI-locaties onder andere 'Het Leerske', het voormalige neerhof (onderdeel van een middeleeuwse motte), de Grote Markt en de Virga-Jessebasiliek. In de omgeving van de oude Diestse Poort (richting Kuringen), werden de CAI-locaties Dokter Willemshuis en Diesterstraat opgenomen. Bij de laatste locatie werden muurfragmenten in ijzerzandsteen en losse aardewerk vondsten aangetroffen in 2015 door Condor.

CAI-Locatie	Beschrijving	Datering
207116	Middeleeuwse stadsomwalling	Middeleeuwen
207117	Kuringerpoort of Diestse Poort	Middeleeuwen
207120	Sint-Truiderpoort	Middeleeuwen
700502	Het Leerske	Middeleeuwen
700044	Neerhof	Middeleeuwen
700046	Grote Markt	Middeleeuwen
212896	Virga-Jessebasiliek	Middeleeuwen
151672	Dokter Willemshuis	Nieuwe Tijd
212916	Diesterstraat	Nieuwe Tijd

Randvoorwaarden

Het betreft een uitgesteld onderzoek aangezien de bestaande bebouwing in eerste instantie gesloopt moet worden vooraleer archeologisch onderzoek mogelijk is. De nutsleidingen zijn eveneens nog aanwezig en bevinden zich op een ongekennde locatie en houden hierdoor een veiligheidsrisico in. De sloop (werken aan de fundamenteën, onder het maaiveld) van het aanwezige gebouw mag enkel uitgevoerd worden onder begeleiding van een erkend archeoloog.

De aanwezige bomen dienen eveneens eerst gekapt worden tot aan het maaiveld. Stronken mogen pas verwijderd worden na of tijdens het archeologisch onderzoek.

Vraagstelling & onderzoeksdoelen

Doelstelling van een vooronderzoek met ingreep in de bodem in de vorm van proefputten is nagaan of archeologische niveaus aanwezig zijn in het onderzoeksgebied, op welke diepte deze aanwezig zijn en zo het potentieel op kennisvermeerdering bepalen. Vervolgens wordt een inschatting gemaakt van de verstorende impact van de geplande werken op het onderzoeksgebied.

Volgende onderzoeksvragen worden behandeld:

- Wat is de invloed van de voormalige bebouwing/bestaande verhardingen op het archeologisch erfgoed?
- Op welke diepte bevindt zich de natuurlijke bodem?
- Zijn er sporen aanwezig? Zo ja, geef een beknopte omschrijving.
- Bevinden de sporen zich in stratigrafisch verband?
- Hoeveel verschillende lagen zijn er te onderscheiden in de verschillende proefputten? En hoe zijn die over de verschillende proefputten heen aan elkaar gelinkt?
- Bevatten deze lagen archeologische vondsten en uit welke periode dateren deze vondsten?
- Kunnen er afbakeningen gemaakt worden naar chronologie, ruimte (omvang, verspreiding, indeling site, ruimtelijke relaties) en functie (incl. de argumentatie)?
- Wat is de verwachte en vastgestelde bewaringstoestand van de sporen/ van de verschillende afbakeningen / van de vindplaats in zijn geheel?
- Wat is de waarde van elke vastgestelde archeologische vindplaats?
- Wat is de potentiële impact van de geplande ruimtelijke ontwikkeling op de waardevolle archeologische vindplaatsen?
- Voor waardevolle archeologische vindplaatsen die bedreigd worden door de geplande ruimtelijke ontwikkeling: hoe kan deze bedreiging weggenomen of verminderd worden (maatregelen behoud in situ)?
- Voor waardevolle archeologische vindplaatsen die bedreigd worden door de geplande ruimtelijke ontwikkeling en die niet in situ bewaard kunnen blijven:
 - o Wat is de ruimtelijke afbakening (in drie dimensies) van de zones voor vervolgonderzoek?
 - o Welke aspecten verdienen bijzondere aandacht, zowel vanuit methodologie als aanpak voor het vervolgonderzoek?
- Welke vraagstellingen zijn voor vervolgonderzoek relevant?
- Zijn er voor de beantwoording van deze vraagstellingen natuurwetenschappelijke onderzoeken nodig? Zo ja, welke type staalnames zijn hiervoor noodzakelijk en in welke hoeveelheid?

Het onderzoek is succesvol indien aan al deze vragen een gepast antwoord kan gegeven worden.

Onderzoeksstrategie, onderzoeksmethode & technieken

a) Onderzoeksmethode

Er wordt een uitgesteld vooronderzoek met ingreep in de bodem voorgesteld dat bestaat uit volgende onderzoeksmethodes:

- Proefputtenonderzoek
- Metaaldetectie

Er wordt geopteerd voor een proefputtenonderzoek om voor een volledige evaluering van het projectgebied te zorgen.

- Is het **MOGELIJK** deze methode toe te passen op het terrein? Ja.
- Is het **NUTTIG** deze methode toe te passen op het terrein? Ja.
- Is het overdreven **SCHADELIJK** voor het bodemarchief deze methode toe te passen op dit terrein? Neen.
- Is het **NOODZAKELIJK** deze methode toe te passen op dit terrein (kosten-batenanalyse)? Ja.

b) Onderzoekstechnieken

Proefputten

Er dient een proefputtenonderzoek plaats te vinden. De proefputten (4x4 meter) worden in de zuidwestelijke en noordoostelijke hoeken van het onderzoeksgebied uitgevoerd. Gezien de bodemstructuur van het projectgebied zal het protocol voor 'proefsleuven en proefputten op sites met complexe verticale stratigrafie' gevolgd worden. Van proefputten wordt in de regel de volledige stratigrafische sequentie onderzocht. De diepte van de proefput omvat alle aanwezige sporen, voor zover dit relevant is voor de vraagstellingen van het onderzoek. Na het opgraven van elk vlak wordt geverifieerd, op basis van de vaststellingen uit de putwanden en door middel van lokale verdiepingen van het opgravingsvlak, of er zich dieperliggende niveaus met archeologische sporen of vondsten voordoen. In voorkomend geval wordt een nieuw opgravingsvlak aangelegd en onderzocht.

Indien de diepte van de proefput de natuurlijke ondergrond in stratigrafisch primaire positie niet bereikt, worden per proefput enkele boringen of sonderingen tot in de natuurlijke ondergrond in stratigrafisch primaire positie geplaatst om de stratigrafie in kaart te brengen, indien dit relevant is voor het beantwoorden van de onderzoeksvragen.

De putwanden van proefputten worden grondig bekeken om aan te geven op welke niveaus er tijdens een eventuele opgraving opgravingsvlakken moeten worden aangelegd. Essentieel is dat er een gedegen inzicht ontstaat in de stratigrafische opbouw van het terrein.

Volgsleuven worden aangelegd wanneer dit noodzakelijk is om het inzicht in de structuur van de archeologische site verhogen en bijdragen tot het correct aflijnen van de zone van het terrein waar archeologisch erfgoed aanwezig is.

Metaaldetectie

Metaaldetectie dient uitgevoerd te worden. Elk aangelegd vlak, alsook de storthopen dienen met een metaaldetector op signalen gecontroleerd te worden.¹

¹ Agentschap Onroerend Erfgoed, "Code van Goede Praktijk voor de Uitvoering van en Rapportering over Archeologisch Vooronderzoek en Archeologische Opgravingen en het Gebruik van Metaaldetectoren, versie 2.0" (Agentschap Onroerend Erfgoed, januari 2017), 64–79.



Figuur 5: Proefputtenplan (ARCHEBO bvba, 2017).

Het onderzoeksdoel is bereikt wanneer op basis van het vooronderzoek met ingreep in de bodem een voldoende gefundeerde uitspraak kan worden gedaan over de aard, omvang en behoudenswaardigheid van de archeologische waarden in het plangebied en wanneer een eenduidig advies kan worden gegeven voor vrijgave van het terrein, een opgraving of behoud in situ.

Voorziene afwijkingen ten aanzien van de Code van Goede Praktijk

Er zijn geen afwijkingen ten aanzien van de Code van Goede Praktijk die voor aanvang van het onderzoek met ingreep in de bodem reeds voorzien zijn.

3 FIGURENLIJST

Figuur 1: Situering van het projectgebied op het GRB (Geopunt, 2017).	2
Figuur 2: Situering van het projectgebied op Toekomstplan (ARCHEBO bvba, 2017)	4
Figuur 3: Terreinprofiel nieuwe toestand (HVC Architecten, 2/11/2017)	4
Figuur 4: Nieuwe inplanting (HVC Architecten, 2/11/2017)	5
Figuur 5: Proefputtenplan (ARCHEBO bvba, 2017).	9